

خصوصیات نژادهای بومی گوسفند:

گوسفندان اهلی متعلق به سلسله جانوران، شاخه طنابداران، زیر شاخه مهره‌داران، رده پستانداران، زیر رده جفت-داران، راسته سم‌داران، زیر راسته زوج‌سمان، دسته نشخوارکنندگان، خانواده تهی‌شاخان، جنس گوسفندانان^۱ و گونه گوسفندان اهلی^۲ می‌باشند. بیشتر گوسفندان دنیا در نیمکره جنوبی پراکنده‌اند. هر چند در برخی کشورهای نیمکره شمالی مانند روسیه نیز گله‌های بزرگ گوسفند مشاهده می‌شود.

برای دسته‌بندی نژادهای گوسفند از ویژگی‌هایی مانند بهره‌دهی (گوشتی، پشمی، شیری و پوستی)، داشتن یا نداشتن شاخ، ناهمواری زمین در زیستگاه آن نژاد (کوهستانی، بلند، پست)، رنگ چهره، داشتن یا نداشتن دنبه، کاربری‌های به‌نژادی و فرآورده پشم بدست آمده استفاده می‌شود.

براساس نوع پشم گوسفندان در شش گروه پشم نازک، پشم میانه، پشم بلند، پشم آمیخته، پشم ویژه قالبی و خردار (نژاد قره‌گل) دسته‌بندی می‌شوند. گوسفندان بومی ایران از نظر کیفیت پشم در گروه پشم ویژه قالبی قرار می‌گیرند. تمام گوسفندان بومی ایران به استثنای زل (بدون دنبه) و قره‌گل (نیم دنبه) از جمله گوسفندان دنبه‌دار هستند. هنوز روشی فراگیر برای دسته‌بندی همه نژادهای گوسفند ایرانی پیشنهاد نشده است.

^۱-Ovis

^۲-Ovis Aris

گوسفند نژاد لری بختیاری

مهمترین زیستگاه گوسفند لری بختیاری استان چهارمحال بختیاری می باشد. گوسفند لری بختیاری با جمعیتی بیش از ۱۷۰۰۰۰۰ رأس یکی از نژادهای درشت جثه کشور است که عمدتاً در استان چهارمحال و بختیاری و تحت سیستم های عشایری (۶۲۰۰۰۰ رأس) و روستایی (۱۰۱۲۰۰۰ رأس) پرورش می یابد و سالیانه با تولید بیش از ۲۳ هزار تن گوشت قرمز نقش به سزایی در تولید پروتئین حیوانی دارا می باشد برخی خصوصیات تولیدی این توده بدین شرح است: میانگین وزن بدن میش ۵۶/۲ کیلوگرم، میانگین وزن پشم ۱/۹ کیلوگرم، متوسط میزان آبستنی ۹۱/۲ درصد، میانگین کل وزن تولد به ازای هر میش تحت آمیزش ۵ کیلوگرم، میانگین کل وزن شیرگیری به ازای هر میش تحت آمیزش ۲۶/۸ کیلوگرم و تعداد بره های شیرگیری شده در هر زایش میش ۱/۱ رأس می باشد.

گوسفند نژاد مغانی

از لحاظ گسترش و پراکندگی گوسفند مغانی باید گفت که مرکز اصلی پرورش و نگهداری این گوسفند دشت مغان بوده که توسط عشایر و خصوصاً ایل شاهسون پرورش داده می شوند ولی در نقاطی چون مشکین شهر، سراب، اردبیل و حتی در استانهای دیگر نیز یافت می شود. گوسفند مغانی، جزء گوسفندان دنبه دار و متوسط وزن، و همانند بیشتر نژادهای گوسفندان ایرانی دارای پشمی ضخیم می باشد. این گوسفندان بیشتر از لحاظ تولید گوشت اهمیت داشته و یا به عبارت دیگر تولید گوشت در این نژاد هدف اصلی پرورش می باشد ولی میزان تولید پشم در آن نیز می تواند به عنوان یک هدف ثانویه جهت کسب درآمد بیشتر مدنظر قرار گیرد. رنگ بدن در گوسفند مغانی سفید نخودی است صورت و دست و پا به رنگ قهوه ای یا خرمایی هستند. قسمت زیرین گردن، دست و پا و صورت فاقد پشم و از الیاف ضخیم موئی پوشیده شده است. روی پیشانی و پشت سر موهای قهوه ای رنگ دیده می شود. عمده ترین مشخصات فنوتیپی گوسفندان مغانی عبارت است از سر نسبتاً کوچک و ظریف، حدقه صاف با انحنا مختصر، پیشانی مسطح و کوتاه، فقدان شاخ در هر دو جنس، گوشهای با اندازه متوسط نیمه افتاده که تعداد نیم گوش و بی- گوش نیز در بین گله ها زیاد است، گردن متوسط و عضلانی و دارای رشد متناسب، شانه متوسط، عضلات پشت مستقیم و مسطح و عریض، دنبه متوسط، ران عضلانی و از مقاومت خوبی در مقابل شرایط محیطی برخوردارند. میانگین وزن تولد بره ها ۴ کیلوگرم و میانگین وزن از شیرگیری ۲۳ کیلوگرم می باشد. افزایش وزن روزانه ۲۳۰ تا ۲۵۰ گرم در روز گزارش شده است. میانگین درصد باروری این نژاد ۹۶/۱۵ درصد و درصد زایش ۹۲/۴ درصد می باشد.

گوسفند عربی

از نظر پراکندگی، گوسفند نژاد عربی بومی حاشیه غربی و جنوبی استان خوزستان است. جمعیت این دام اهلی حدود ۴۰۰۰۰۰ راس است. رنگ بدن این نژاد سفید است ولی به رنگ‌های قهوه‌ای، سیاه و خاکستری نیز مشاهده می‌شود. دنبه، کوتاه و به شکل نیم دایره بوده و دنبالچه‌ی باریک و بلندی نیز بر روی آن وجود دارد. اندازه دنبه نسبت به سایر نژادها کوچکتر است و وزن آن ۳ تا ۵ کیلوگرم می‌باشد. قد کوتاه و بدن نسبتاً طویل و عضلانی است. لذا برای پرواربندی مناسب می‌باشد. در این نژاد، قوچ‌ها دارای شاخ ولی میش‌ها بدون شاخ هستند.

شکل ۱- گوسفند عربی

جدول ۱- مشخصات ظاهری و تولیدی گوسفند عربی

صفت	ماده	نر
طول بدن (سانتی‌متر)	۶۵-۷۰	۷۰-۷۵
وزن تولد (کیلوگرم)	۳/۹	۴/۲
وزن بلوغ جنسی (کیلوگرم)	۴۵-۵۰	۶۰-۶۵
تولید پشم سالانه (کیلوگرم)	۱/۸	۲/۵
طول دوره‌ی شیردهی (ماه)	۳/۵	---
مقدار شیر در یک دوره (کیلوگرم)	۳۵-۴۰	---
دوقلو زایی (درصد)	۵	---

گوسفند بلوچی

گوسفند بلوچی از شاخص‌ترین نژادهای بومی ایران است. به گونه‌ای که ۳۰٪ از جمعیت گوسفندان ایرانی را در بر می‌گیرد و در بخش‌های وسیعی از کشور شامل نواحی مرکزی و جنوبی خراسان، سیستان و بلوچستان، یزد و کرمان پرورش داده می‌شود. این نژاد در مقایسه با سایر نژادها دارای سری کوچک و همراه با لکه‌های اختصاصی نژاد می‌باشد. گوسفند بلوچی دارای استخوان بندی قوی و بدن مستقیم بوده و به دلیل برخورداری از خصوصیتی چون قدرت راهپیمایی مناسب، کم توقع بودن و مقاومت در برابر کم آبی، قابلیت زیست در مناطق کویری را دارد. گوسفند

بلوچی همچنین به خاطر سبکی وزن و کوچکی نسبی دنبه از سرعت مناسبی جهت صعود به مراتع کوهستانی برخوردار می‌باشد. با توجه به دوقلوزایی بالاتر نژاد بلوچی نسبت به دیگر نژادهای ایرانی و سرعت رشد مناسب این نژاد می‌تواند نقش مهمی در تامین گوشت قرمز مورد نیاز ایران داشته باشد. گوسفند بلوچی بدلیل کیفیت و کمیت مطلوب پشم در دسته گوسفندان گوشتی پشمی قرار می‌گیرد. خصوصیات تولیدی این نژاد در زیر آورده شده است:

۱- وزن پایان شیرخوارگی بره های نر و ماده در این نژاد به ترتیب ۱۷ و ۱۳ کیلوگرم

۲- وزن شش ماهگی بره های نر و ماده در این نژاد به ترتیب ۲۴ و ۱۸ کیلوگرم

۳- وزن یک سالگی گوسفند نر و ماده به ترتیب ۴۵ و ۳۶ کیلوگرم

۴- افزایش وزن روزانه بره های نر و ماده به ترتیب ۱۳۰ و ۱۰۰ گرم در روز.

۵- درصد باروری ۸ تا ۹۰ درصد و درصد زایش ۸۰ تا ۸۲ درصد.

۶- درصد دوقلوزایی ۵ تا ۶ درصد می‌باشد.

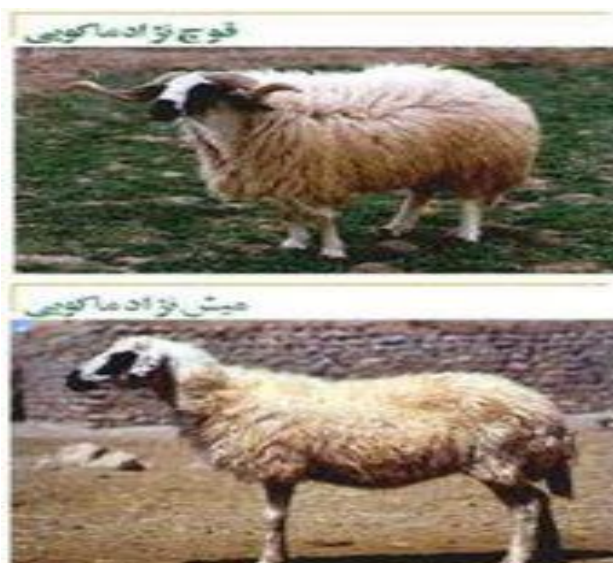
گوسفند کردی

. این گوسفند در نواحی کوهستانی مثل ایلام، کرمانشاه، کردستان و خراسان شمالی پراکنش دارد. گوسفند کردی با دست و پای ظریفی که دارد در مناطق کوهستانی به راحتی حرکت کرده و نسبت به راهپیمایی طولانی مقاوم است. بره های نژاد کردی در دوران شیرخورگی دارای سرعت رشد بسیار بالایی هستند که اصطلاحاً به آن نژاد پیش‌رس گفته می‌شود. این نژاد ۲۵٪ جمعیت گوسفندان خراسان بزرگ را تشکیل می‌دهد. این نژاد از نظر تولید جزء نژادهای گوشتی شیری محسوب می‌شود. رنگ بدن در بره های این نژاد از قهوه‌ای روشن تا تیره متفاوت است که با افزایش سن رنگ پشم روشن‌تر می‌شود. متوسط وزن تولد در این نژاد ۴/۵ کیلوگرم و وزن از شیرگیری برای بره های نر و ماده به ترتیب ۳۳ و ۳۰ کیلوگرم می‌باشد. درصد دوقلوزایی در گوسفندان کردی ۱۱ درصد گزارش شده است.

گوسفند ماکوئی

گوسفند ماکوئی به طور کلی از لحاظ نوع محصول تولیدی جزو گوسفندان پشمی ایران به شمار می‌رود. پرورش گوسفند ماکوئی به طور عمده در استان آذربایجان غربی و در اطراف شهرهای ماکو، خوی و سلماس انجام می‌گیرد. گوسفند نژاد ماکوئی به جهت راندمان بالای تولید گوشت و دارا بودن پشم سفید مرغوب با تارهای بلند است. مقدار تولید پشم از این نوع نژاد برای قوچ از ۲/۵ تا ۳ کیلوگرم، بیش از ۱/۵ تا ۲/۵ کیلوگرم و برای بره از ۸۵۰ تا ۱۱۰۰ گرم بر اساس سن و نر و ماده بودن آنها تولید می‌شود. قوچهای دارای سن چهار تا پنج ساله تا ۱۴۰ کیلوگرم (وزن زنده)

ووزن لاشه آنها تا ۷۵ کیلوگرم میرسد و بره های نر که صرفاً جهت پروار بندی هستند، در یک سالگی و در بهترین موقعیت پروار بندی، وزنشان تا ۱۰۰ کیلوگرم میرسد.

شکل ۲- گوسفند ماکوئی

گوسفند سنجابی

گوسفند سنجابی که نام آن از ایل سنجابی (یکی از ایلات استان کرمانشاه) گرفته شده است، بیش از ۵۰ درصد جمعیت گوسفند استان را در بر میگیرد. این نژاد بعد از گوسفند بلوچی دارای بیشترین جمعیت در بین گوسفندان ایران بوده و در اکثر نقاط استان شامل اسلام آباد غرب، گیلانغرب، سرپل ذهاب و قصر شیرین پراکنده است. گوسفند سنجابی نژادی دنبه دار با جثه ای بزرگ و دست و پایی بلند است. صورت آن قهوه ای تا قهوه ای کمرنگ و بدن آن پشمی بلند، نسبتاً سفید و ضخیم پوشیده شده است. از لحاظ تولید جزء گوسفندان گوشتی و گوشتی- پشمی بوده، دارای تولید شیر مناسب، مقاوم نسبت به شرایط محیطی و سرعت رشد و کیفیت پشم مناسبی دارد. میانگین وزن تولد بره ها ۴/۵ و میانگین وزن پشم ۲/۵ کیلوگرم می باشد.

شکل ۳- گوسفند سنجابی

گوسفند شال

گوسفند شال که بومی منطقه بوئین زهرای استان قزوین است این نژاد سرعت رشد بالایی دارد و از نظر تولید شیر نیز از توانایی کمی و کیفی خوبی برخوردار است. درصد وزن لاشه سرد به وزن زنده در بره‌های پرواری این نژاد ۴۹/۹۹ درصد و وزن چربی لاشه به وزن زنده حدود ۱۳/۴۶ درصد است. همچنین مقدار تولید پشم سالیانه قوچ یک الی ۱/۳ کیلوگرم و میزان میش سالیانه ۰/۸ تا یک کیلوگرم است.

شکل ۴- گوسفند شال

گوسفند نژاد قره گل

گوسفندان این نژاد پوستی نرم و لطیف داشته و دارای پشم‌هایی مجعد و ظریف هستند. پشم این گوسفندان به دلیل نرم بودن تارهایش برای تولید پالتو و کلاه و ... استفاده می‌شود. نژاد پوستی دارای دست و پای کشیده، باریک و ظریف است و پشمهایی دارای رنگ خاص با تارنازک و بلند اما کم پشت دارد و بره‌های جوان تر این نژاد پوست مرغوب تری دارند. میانگین وزن تولد در این نژاد ۳ کیلوگرم می‌باشد.

شکل ۵- گوسفند قره گل

گوسفند نژاد افشاری

گوسفند افشاری در وسعتی قریب به ۲۰۰۰۰ کیلومتر مربع در بین استان زنجان و قسمتی از استانهای آذربایجان غربی و آذربایجان شرقی و کردستان پراکنده است. جمعیت بالغ بر یک میلیون رأس می‌باشد. رنگ غالب در گوسفندان بالغ قهوه‌ای متمایل به قرمز یکدست، بدون لکه با دامنه تغییرات از قهوه‌ای روشن تا قهوه‌ای تیره متمایل به سیاه و به ندرت به رنگ سفید مشاهده می‌شود. رنگ بدن بره‌ها در بدو تولد قهوه‌ای متمایل به سیاه بوده و به تدریج با افزایش سن رنگ بدن روشن‌تر می‌گردد. گوشها معمولاً به صورت افتاده و بزرگ بوده، لیکن گوسفند افشاری نیم گوش و بدون گوش نیز دیده می‌شود. قوچ و میش هر دو فاقد شاخ می‌باشند. دنبه در گوسفند افشاری دو لپی بوده و به صورت سفره‌ای و پهن می‌باشد. گوسفند افشاری جزو گوسفندان سنگین دنبه کشور محسوب می‌گردد. برخی از خصوصیات تولیدی این نژاد همانند میانگین وزن تولد بره نر ۴/۳۵ کیلوگرم، میانگین وزن تولد بره ماده ۴ کیلوگرم، میانگین وزن پایان شیرخوارگی بره نر ۲۹/۵ کیلوگرم، میانگین وزن پایان شیرخوارگی بره ماده ۲۶/۵ کیلوگرم، میانگین وزن شش ماهگی بره نر ۴۱/۲۴ کیلوگرم، میانگین وزن شش ماهگی بره ماده ۳۸/۷ کیلوگرم، میانگین وزن در قوچ بالغ ۸۸/۶۵ کیلوگرم و در میش بالغ ۷۰/۵۲ کیلوگرم می‌باشد.

گوسفند نژاد قزل

گوسفندان نژاد شیری دارای تولید شیر بیشتری نسبت به سایر نژادها هستند و اغلب دارای لگنی عریض و پهن و بدنی ظریف هستند. در این دام‌ها، پستان‌ها پرشیر و شکلی کاملاً قرینه دارند. مهمترین نژاد شیری ایران نژاد قزل است. وزن تولد و وزن شیرگیری در بره‌های نر به ترتیب ۴/۶۳، ۲۳/۳ و ماده این نژاد به ترتیب ۴/۲۵، ۲۱/۹ کیلوگرم می‌باشد. ضمن اینکه درصد دوقلو زایی و درصد باروری در نژاد قزل به ترتیب ۱۱ و ۹۴ درصد گزارش شده است.

شکل ۶- گوسفند قزل